CZU: 37.03:316.752:39 **https://doi.org/10.59295/sum9(169)2024_28**

VALORILE NAȚIONALE ȘI TRADIȚIONALE CA PROCES ȘI PRODUS ÎN DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII UMANE

Daniela COROIANU,
Universitatea de Stat din Moldova

Studiul respectiv relevă importanța valorilor naționale și tradițiilor în dezvoltarea identității culturale și a personalității umane. Valorile și tradițiile nu doar reprezintă moștenirea culturală, ci au un impact profund asupra modului în care oamenii se percep și se comportă. Studiul acestor aspecte este vital pentru înțelegerea dezvoltării personale. Personalitatea umană se formează sub influența unor factori complecși precum etapele de viață, mediul, cultura, educația și influențele sociale. Valorile și tradițiile culturale contribuie la definirea acestei personalități și la modul în care indivizii se identifică cu propria cultură. Cu toate acestea, într-o lume interconectată, diversitatea culturală este la fel de importantă. Promovarea dialogului intercultural și a respectului pentru diversitatea culturală este o necesitate.

Personalitatea umană este modelată de relații sociale, norme culturale și experiențele personale. Prin urmare atitudinile individuale se formează în cadrul acestor interacțiuni și influențează reacțiile la diverse situații sociale. Este important să recunoaștem că valorile și tradițiile culturale pot evolua și se pot adapta în timp, aducând o contribuție valoroasă la societatea contemporană.

Cuvinte-cheie: *valori, tradiții, personalitate, caracter, atitudine.*

NATIONAL AND TRADITIONAL VALUES AS PROCESS AND PRODUCT IN THE DEVELOPMENT OF THE HUMAN PERSONALITY

The study highlights the importance of national values and traditions in the development of cultural identity and human personality. Values and traditions not only represent cultural heritage but also have a profound impact on how people perceive and behave. Studying these aspects is vital for understanding personal development. Human personality is shaped by complex factors such as life stages, environment, culture, education, and social influences. Cultural values and traditions contribute to defining this personality and how individuals identify with their own culture. However, in an interconnected world, cultural diversity is equally important. Promoting intercultural dialogue and respect for cultural diversity is a necessity.

Human personality is shaped by social relationships, cultural norms, and personal experiences. Therefore, individual attitudes are formed within these interactions and influence reactions to various social situations. It is essential to recognize that cultural values and traditions can evolve and adapt over time, making a valuable contribution to contemporary society.

Keywords: *values, traditions, personality, character, attitude.*

Introducere

Valorile naționale și tradițiile sunt adesea considerate componentele fundamentale ale culturii și identității unei societăți, deoarece preiau întotdeauna un rol semnificativ în dezvoltarea personalității umane. Acestea reprezintă nu doar elemente ale moștenirii noastre culturale, ci și influențe puternice asupra modului în care ne percepem, ne comportăm și ne definim identitatea personală. Prin urmare, participând semnificativ în dezvoltarea personalității umane, acestea contribuie atât la formarea sistemului de valori al unei persoane, cât și la modelarea comportamentului său.

Cercetătoarea L. Cuznețov menționează că valorile aplicate ca scop și mijloc prezintă o deosebită importanță în eficiența educației în familie, sistemul de învățământ și societate. Cunoașterea și valorizarea valorilor reprezintă unul dintre reperele fundamentale ale umanizării copilului și ale dezvoltării progresive a potențialului său creativ, psihologic și social. Formarea și dezvoltarea omului constă în sensibilizarea lui la valori, în formarea personalității umane prin valori și pentru valori. Asimilarea valorilor trebuie să se transforme într-un act creativ, sistematic și prospectiv, care ar asigura coerența dintre conștiință și conduita umană, care l-ar face pe om rezistent la nonvalori [4, p. 10].

În orice cultură, tradiţională, modernă sau postmodernă, constituită sau în curs de constituire, se reunesc cele mai diverse valori cu semnificaţii specifice. Ele exprimă dintr-o perspectivă socială, educativă ceea ce este omul şi ceea ce el poate deveni sau trebuie să fie, datorită asimilării valorilor culturii şi civilizaţiei umane în conformitate cu potenţialului său genetic şi psihologic, susține L. Cuznețov [4, p. 10]. Conţinutul acestora trebuie să reprezinte domeniul vieţii umane prin corespunderea şi parcurgerea celor cinci perioade de vârstă ale omului în formarea şi dezvoltarea sa (copilăria, adolescenţa, tinereţea, maturitatea şi etatea).

Concept și argument

În decursul formării și dezvoltării sale, personalitatea umană parcurge anumite modificări, acestea fiind influențate de numeroși factori, care interacționează și se întrepătrund reciproc:

- etapele de evoluție ale vieții;mediul înconjurător;
- spațiul geografic de origine;
- educația;
- cultura poporului și diversitatea culturală etc.

Astfel, la nivelul etapelor de evoluție ale vieții, valorile parcurg o perioadă de tranziție de la cunoaștere, înțelegere, conștientizare, până la promovare și formare de atitudini. Toate acestea se desfășoară în anumite medii cum ar fi, familia, grădinița, școala, comunitate locală, comunitate interculturală, comunitate globală etc.

Un rol deosebit de important aici îi revine spațiului geografic de origine, al personalității în formare, influențelor instructive educative și elementelor de cultură națională. Luate în ansamblu, acești factori contribuie la formarea identității culturale oferind cadrul pentru înțelegerea propriei apartenențe la o anumită națiune sau un grup cultural și pot determina modul în care o persoană se identifică cu această cultură.

Premise ale cercetării personalităţii umane sunt evidenţiate într-un şir de lucrări ştiinţifice. În această ordine de idei, prezentăm viziunile unor autori consacrați privind formarea şi dezvoltarea personalităţii umane, evidenţiind aspectele definitorii:

- **G. W. Allport,** susține că personalitatea este „organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină gândirea şi comportamentul său caracteristic” [1, p. 42].
- **R. Cattell** explică termenul ca fiind un sistem al deprinderilor proprii subiectului, care permit o previziune asupra comportamentelor acestuia [8, p. 533].
- Pentru **H. S. Sullivan**, personalitatea este un model de durată r- elativă a situaţiilor periodice interpersonale, ce caracterizează viaţa umană [8, p. 533].
- După **K. Lewin**, persoana şi mediul sunt interdependente, unul construindu-se în funcţie de celălalt sau de ansamblul celorlalte [9].
- **C. L. Rogers** consideră că sistemul de personalitate se închide în sine organizându-se şi se deschide spre lume, obiectivându-se în valori [8, p. 533].

Prin urmare, considerăm că personalitatea trebuie privită ca proces şi produs, ce integrează biologicul şi ereditatea, psihologicul şi viaţa concretă, socialul şi valorile.

În acest context, apare necesitatea de a clarifica baza epistemologică şi mecanismele de formare a personalităţii, a omului cu un construct valoric personal, având drept reper următoarele teorii de formare ale personalităţii:

Teoriile umanistice ale personalităţii - Esenţa acestora presupune că personalitatea e privită ca o formaţiune psihologică, ce ia naştere în procesul vieţii în societate, ca un produs al dezvoltării experienţei umane, însuşirii formelor sociale de conduită. Pentru psihologii direcţiei umanistice personalitatea este o formaţiune psihologică, care se referă nu numai la realitatea înconjurătoare, dar şi la propria persoană. Se înainta părerea despre faptul că sunt baza conduitei omului [5, p. 145].

Alfred Adler - reprezentant al curentului psihoanalitic, a creat şcoala ştiinţifică a „psihologiei individuale”. După Adler, personalitatea e un produs mai puţin al eredităţii decât al mediului, şi anume al modelului de viaţă fixat într-o persoană sau alta din lumea înconjurătoare. Astfel, Adler e de părerea că educaţia, înţeleasă în sensul larg de exerciţii şi contact cu lumea externă, este singurul factor determinant în formarea personalităţii. De asemenea, își tratează teoria ca fiind reprezentată de sentimentul de inferioritate – drept forţă motivaţională majoră a fiinţei umane. Astfel, în dorinţa sa de a compensa sentimentul inferiorităţii,

astfel, copilul va tinde să-şi dezvolte un set specific de comportamente, preluate din specificul mediului, spațiului, anturajului în care se dezvoltă [5, p. 144].

C. L. Rogers susține că există un fundament puternic biologic al tendinţei de actualizare. La indivizii maturi, această tendinţă devine mai psihologică şi reflectă elemente ale învăţării şi experienţei mai mult decât aspectele biologice. Astfel, în teoria sa şi-a concentrat atenţia asupra fenomenelor cum sunt, autoconştientizarea şi autoaprecierea, la funcţiile lor în dezvoltarea şi comportamentul subiectului [5, p. 146].

Abraham Maslow, la nivel de ierarhie a trebuinţelor, afirmă că omul posedă un număr de trebuinţe înnăscute care activează şi direcţionează comportamentul subiectului. Trebuinţele au un caracter instinctiv. Comportamentele puse în acţiune pentru a satisface respectivele trebuinţe au un caracter dobândit şi variază de la un individ la altul. Aceste trebuinţe universale sunt organizate ierarhic. Pentru cercetarea noastră sunt valabile trebuinţele de apartenenţă şi dragoste (chiar dacă nu sunt poziționate la un nivel înalt de necesitate, pot fi satisfăcute în mai multe moduri: prin relaţii afectuoase cu alţi oameni în general, prin intermediul relaţiei cu o anumită persoană (iubit, prieten) sau prin ocuparea unei anumite poziţii într-un grup sau în societate).

Din cele menționate, o deosebită importanță este acordată și convingerilor, care după părerea cercetătorului A. Maslow, sunt idei adânc implantate în structura personalităţii, puternic trăite afectiv, care „împinge”, impulsionează spre acţiune. Prin urmare, menționăm că nu orice idee poate fi o convingere, ci doar acea care reprezintă pentru individ o valoare, o certitudine subiectivă, care îl ajută să stabilească ceea ce este necesar, să distingă între bine şi rău, frumos şi urât, adevăr şi minciună. Aşadar, convingeri sunt doar ideile-valoare, care se contopesc cu trebuinţele şi dorinţele individului, cu aspiraţiile şi năzuinţele lui, cu trăsăturile lui de personalitate [5, p. 107].

Albert Bandura vine cu o abordare psihosocială, care investighează comportamentele ca fiind formate şi modificate de contextul social. Deşi A. Bandura recunoaşte faptul că învăţarea se datorează în mare parte întăririi, el subliniază şi existenţa altor forme de învăţare care au loc în absenţa unei întăriri directe. Teoria sa este denumită adesea învăţare observaţională pentru că pune accent pe rolul observării comportamentului celorlalţi şi a consecinţelor acestuia în învăţare [3, p. 56].

G. W. Allport, evidențiază unicitatea personalității, însă este, în acelaşi timp, de acord că, în ciuda unicităţii, există similitudini între oamenii ce aparţin aceleiaşi culturi, aceleiaşi grupe de vârstă, sex, ocupaţie etc. [5, p. 147].

Totodată, cercetătorul nu lasă în umbră și conceptul de ***caracter***, pe care îl consideră drept latura relaţional-valorică şi de autoreglaj a personalității, susținând că acesta reprezintă ansamblul închegat de atitudini care determină un mod relativ stabil de orientare și raportare a omului la ceilalţi semeni, la societate în ansamblu şi la sine însuși [3, p. 110]. Caracterul exprimă schema logică de organizare a profilului psiho-social al personalităţii, considerat din perspectiva unor norme şi criterii valorice, fapt ce se referă cel mai mult la contextul cercetării noastre.

Astfel *caracterul* include:

a) concepţia generală despre lume şi viaţă a subiectului;

b) sfera convingerilor și sentimentelor socio-morale;

c) conținutul şi scopurile activităţilor;

d) conţinutul aspiraţiilor și idealurilor [5, p. 162].

Temperamentul şi caracterul sunt două noţiuni diferite care nu trebuie confundate. În timp ce temperamentul se referă la însușiri ereditare ale individului, caracterul vizează suprastructura morală a personalităţii, calitatea de fiinţă socială a omului.

În opinia lui G. W. Allport, de câte ori vorbim despre caracter, emitem o judecată de valoare şi implicăm un standard moral [1]. Pentru ca acest standard moral să se poziționeze la nivel de conștiință cu o încărcătură valorică puternică, vom face apel la conceptul de ***atitudine.***

Atitudinea este poziţia internă adoptată de o persoană faţă de situaţia socială în care este pusă, se constituie prin organizarea selectivă, relativ durabilă a unor componente psihice diferite – cognitive, motivaţionale, afective şi determină modul în care va răspunde şi acţiona o persoană într-o situaţie sau alta. Atitudinea ne apare ca veriga de legătură între starea psihologică internă dominantă a persoanei şi mulţimea situaţiilor în care se raportează în contextul vieţii sale sociale. Caracterul este, în acest context, un subsistem

relaţional-valoric şi de autoreglaj al personalităţii care se exprimă printr-un ansamblu de atitudini-valori. Atitudinea exprimă o modalitate de raportare faţă de anumite aspecte ale realităţii şi implică reacţii afective, cognitive și comportamentale [5, p. 165].

În structura caracterului se disting trei grupe fundamentale de atitudini:

- *atitudinea faţă de sine insuşi:* modestie, orgoliu, demnitate, sentiment de inferioritate, culpabilitate;
- *atitudinea faţă de ceilalţi, faţă de societate:* umanism, patriotism, atitudini politice;
- *atitudinea faţă de muncă* [11].

În ceea ce privește dezvoltarea personalității, este important să remarcăm că la formarea personalităţii contribuie mai multe aspecte și metode model, cum ar fi confruntarea și ascultarea; obişnuinţa și moravul; binecuvântarea și rugăciunea; dorinţa și cerinţa populară; blestemul și sugestia, aprobarea şi dezaprobarea; lauda și pedeapsa, interzicerea ș.a.

În acest context, N. Silistraru evidenţiază următoarele mijloace şi metode de educaţie, recunoscute în popor: demonstrarea, învăţarea, exersarea, dorinţa de bine, încuviinţarea, blagoslovirea, rugămintea, sfatul, reproşul, derâderea, ironia, umorul, negarea, blestemul, jurământul, pedeapsa, sfârla, pişcatul, alungarea de la casă, snoava etc. Această enumerare vorbeşte despre atitudinea conştientă faţă de muncă ca element al educaţiei interculturale [6, p. 176 apud 7].

Atunci când analizăm factorii și metodele care influențează dezvoltarea personalității în contextual etnic și impactul acesteia asupra societății, putem identifica mecanismele care reglează comportamentul social din perspectiva sinelui. Conceptul de sine reprezintă totalitatea cunoștințelor și evaluărilor individului despre propria persoană. Manifestându-se atât conștient, cât și inconștient, reflectând reacțiile emoționale ale individului față de el însuși.

De obicei fiecare individ se alătură unui grup social cu care împărtășește sentimentele comune. Acestea pot fi îndreptate către familie, țară, popor, etnie, ideologie, ș.a. Interacțiunile dintre indivizii de aceeași vârstă desemnează adesea cursul vieții lor. Comportamentul adecvat este solicitat în toate aspectele vieții de zi cu zi ale individului. Societatea așteaptă de la fiecare dintre membrii săi onoare, corectitudine, ajutor reciproc, demnitate, prietenie, spirit comunitar, ajutor și comportament adecvat. Demnitatea este considerată virtutea fundamentală în relația unei personae cu ea însăși. Această idee poate fi exprimată prin cuvinte precum *a fi mândru*; *a simți rușine*; *a se ține de cuvânt sau a avea o conștiință curată.*

În funcție de experiența de viață, de anumite coduri culturale și sisteme de cunoștințe despre om, identificăm o varietate a modelului de umanitate, în structura căruia avem, dincolo de individualitatea umană capabilă de cunoaștere și acțiune, preocuparea pentru perfecțiune ca indicator al măsurii în care omul se construiește pe sine. De aici conștientizăm necesitatea de a ne

preocupa de selecția valorilor care să definească curriculum-ul pedagogic, în funcție de ierarhia și valorizarea valorilor, ori de cite ori există o potrivire între proprietățile obiectului ca termen constitutiv al valorii și viața noastră psihică, susține cercetătorul Călin Marin, în lucrarea sa *Filosofia Educației* [2, p. 112].

În **concluzie**, perspectiva asupra valorilor naționale și tradițiilor ca proces și produs, subliniază importanța acestora ca elemente distincte și durabile ale unei culturi sau națiuni, reprezentând nu doar moștenirea ei culturală, ci și impactul profund asupra modului în care indivizii se percep, se comportă și își definesc identitatea personală. De asemenea, valorile naționale și tradiționale joacă un rol semnificativ în dezvoltarea personalității umane, influențând sistemul de valori al fiecărei persoane și comportamentul acesteia în diverse contexte. Studiul personalității umane aici, evidențiază influența factorilor, trăsăturilor caracteriale precum și atitudinilor personale asupra dezvoltării de ansamblu a acesteia.

Astfel, învățarea și asimilarea valorilor naționale și tradiționale sunt *procese* complexe care contribuie la definirea individualității umane și a dezvoltării personalității iar *produsul* este oglindit de modelarea comportamentului acestei personalități în societate.

Referințe:

1. ALLPORT, W. G. *Structura şi dezvoltarea personalităţii* - trad. și note de Herseni I. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1991.

2. CĂLIN M. C. *Filosofia educaţiei.* Bucureşti: Aramis. 2001.
3. CHITOROGA, L**.** *Psihologia personalității și a însușirilor de personalitate: Suport de curs*, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”din Chișinău, Catedra Psihologie, Chișinău: CEP UPSC, 2023, 127 p. ISBN 978-9975-46-772-8.
4. CUZNEȚOV L., *Educaţia prin optim axiologic. Teorie şi Practică.* Chişinău, 2010.
5. EŢCO C., FORNEA I., DAVIDESCU E., *Psihologia generală: Suport de curs*, Univ. de Stat de Medicină şi Farmacie Nicolae Testemiţanu. Catedra Econ., Management și Psihopedagogie, Chișinău: USMF, 2007. ISBN 978-9975-95284-2.
6. TOMILINA L. V*alorile etnopedagogice ca modele ale educaţiei culturii populare.*
7. SILISTRARU N. *Etnopedagogie*, Chișinău, CEP al USM, 2003.
8. ŞCHIOPU, U. *Dicţionar de psihologie,* București: Editura Babel, 1997.
9. Disponibil: https://ru.scribd.com/document/47260363/43097392-PSIHOLOGIA-PERSONALITATII-I-1-R-TOMSA
10. Disponibil: http://www.asociatia-profesorilor.ro/caracterul.html (vizitat la 13.09.23)

Date despre autor:
Daniela COROIANU, doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: daniela.leascenco@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0955-1744

Prezentat la 19.10.2023